

**Janusz Gmitruk, Tadeusz Ilczuk – ludowiec, spółdzielca, polityk,
żołnierz Batalionów Chłopskich, Muzeum Historii Polskiego Ruchu
Ludowego, Warszawa 2017, ss. 112 + zdjęcia**

W 2017 r. nakładem Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego w Warszawie ukazała się publikacja autorstwa Janusza Gmitruka zatytułowana: *Tadeusz Ilczuk – ludowiec, spółdzielca, polityk, żołnierz Batalionów Chłopskich*. W sposób zwięzły i interesujący przedstawia ona biografię tej ciekawej, mało jeszcze opisanej postaci, która, jak wskazuje już Czytelnikowi sam tytuł łączyła działalność w ruchu ludowym, spółdzielczym, a podczas okupacji – w ludowcowej konspiracji.

Tadeusz Ilczuk urodził się w rodzinie chłopskiej w niewielkiej wsi Kruzy w gm. Perlejewo, pow. Siemiatycze, położonej nad Bugiem. Zdołał on jako jedyny z rodzeństwa zdobyć wykształcenie. Ukończył gimnazjum w Drohiczynie nad Bugiem w 1929 r., a następnie wyższe studia – w 1935 r. zdobył dyplom zawodowy Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie, zaś w 1949 r. uzyskał stopień magistra nauk ekonomicznych w Szkole Głównej Planowania i Statystyki.

Na studiach wybrał specjalizację spółdzielczą, co okazało się bardzo przydatne w jego późniejszej drodze zawodowej. Pracę rozpoczął w 1932 r. w Związku Spółdzielni Spożywców RP „Społem”. Odbił praktyki w zakresie prac biurowych, sklepowych i lustratorskich, po czym rozpoczął pierwszą samodzielną pracę jako lustrator. Później pracował m.in. w Ministerstwie Rolnictwa jako radca oraz w różnych placówkach spółdzielczych, pełniąc w nich funkcje kierownicze.

Jeszcze podczas studiów zetknął się z działalnością wiejskiego ruchu młodzieżowego oraz ludowego i związał z ich organizacjami, wstępując w 1930 r. do Związku Młodzieży Wiejskiej RP „Wici”, a w 1932 r. do Stronnictwa Ludowego.

Przeszedł także wyszkolenie wojskowe. W momencie wybuchu II wojny światowej był młodym oficerem Wojska Polskiego. Podczas wojny walkę z okupantem łączył z pracą w spółdzielczości, dzięki której mógł zrobić znacznie więcej dla konspiracyjnego ruchu ludowego i Polskiego Państwa Podziemnego. Spółdzielczość dawała bowiem utrzymanie oraz bezpieczeństwo wynikające z posiadania dobrych dokumentów, a także szeroką sieć spółdzielczości, którą także można było wykorzystać dla celów konspiracji. Mieszkanie Ilczuka w Warszawie, wynajmowane zresztą na fikcyjne nazwisko Zahubień, było punktem konspiracyjnych spotkań działaczy „Rocha” i BCh oraz zebrań członków Rady Jedności i Delegatury Rządu RP na Kraj. Od maja 1944 r. do końca konspiracji był komendantem Okręgu II BCh. Walczył także w powstaniu warszawskim. Publikacja zawiera opisy interesujących, a często wręcz niebezpiecznych epizodów z życia bohatera, dając ponadto obraz dnia codziennego czasu okupacji.

Z rozkazu Komendy Głównej BCh przeprowadził w październiku 1945 r. ujawnienie oddziałów BCh z okręgu warszawskiego. Został następnie zweryfikowany w stopniu majora Wojska Polskiego.

Po wyzwoleniu od 22 sierpnia 1945 r. był członkiem PSL, a od 5 grudnia 1947 r. SL, następnie przez okres blisko rok był bezpartyjny. Od 1949 r. należał do ZSL, zaś w l. 1959–1973 był członkiem Naczelnego Komitetu Stronnictwa.

Po październiku 1956 r. wrócił do aktywnej działalności spółdzielczej i pełnił wiele odpowiedzialnych funkcji w spółdzielczości mleczarskiej, oszczędnościowo-pożyczkowej i Kółkach Rolniczych, m.in. należał do Prezydium Naczelnej Rady Spółdzielczej. Także z tego okresu działalności Ilczuka odnajdzie Czytelnik opisy wielu ciekawych epizodów.

W styczniu 1957 r. został wybrany do Sejmu PRL. Mandat poselski sprawował nieprzerwanie do 1972 r. Jego aktywność na polu parlamentu przejawiała się chociażby w udziale w pracach komisji – m.in. Handlu Wewnętrznego, Handlu Zagranicznego, Rolnictwa i Przemysłu Spożywczego.

Od 1972 r. był na specjalnej rencie z tytułu szczególnych zasług, faktycznie jednak przejście na rentę było wydarzeniem, z którym nie mógł się długo pogodzić. Od początku lat osiemdziesiątych ożywił swą działalność, aktywnie włączając się w dyskusję na temat wizji kształtu spółdzielczości.

Za zasługi w walce z okupantem hitlerowskim w szeregach BCh został 1 września 2002 r. mianowany przez prezydenta RP Aleksandra Kwaśniewskiego generałem brygady Wojska Polskiego.

Recenzowana publikacja przybliży postać Tadeusza Ilczuka. Jest ona tym cenniejsza, iż jest pierwszą wydaną w formie książkowej jego biografią. Jak konkludował autor biografii podsumowując opisywaną postać: „Nigdy nie schodził z drogi prawdy, postępu i służby dla ludzi. Przyjmował wszystkie trudne wyzwania wg wiciowej maksymy »z żywymi naprzód iść«”¹. Ważnym uzupełnieniem jest dołączony wybór dokumentów związanych z działalnością bohatera, w tym m.in. Sprawozdanie z działalności Okręgu II Batalionów Chłopskich – Warszawa, opracowane przez Tadeusza Ilczuka z listopada 1945 r.; także jego autorstwa broszura „Podstawowe zasady spółdzielczości”, Warszawa 1946; teksty wystąpień z lat 1980–81, w których przedstawiał swe wnioski z działalności i nakreślał projekty odnowy w spółdzielczości. Cenna jest także dołączona wkładka fotograficzna dokumentująca różne okresy z życia bohatera, od wczesnej młodości po ostatnie lata życia, zarówno zdjęcia rodzinne, prywatne, jak i obrazujące jego pacę zawodową, działalność społeczną.

Paweł Kordel

Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego

¹ J. Gmitruk, *Tadeusz Ilczuk – ludowiec, spółdzielca, polityk, żołnierz Batalionów Chłopskich*, Warszawa 2017, s. 10.